

I. Dünya Savaşında İttihat ve Terakki'nin Siyonistler ile Uzlaşma Çabası: Osmanlı-İsrail Birliği Projesi

The Agreement Attempt of the Union and Progress Party with the Zionists in the World War I: The Project of Ottoman-Israel Union

Ahmet Asker

Öz

I. Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Devleti aleyhine faaliyet yürüten Siyonist çevreleri kazanmak için, Almanya'nın baskısı ve Talat Paşa'nın inisiyatifıyla bazı adımlar atılmıştır. Talat Paşa, Almanya'da ılımlı sayılabilecek Siyonist çevrelerle görüşmesi için İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinden, Yahudi kökenli Emanuel Karasu'yu görevlendirmiştir. Karasu Almanya'daki Yahudi cemaatinin ileri gelenleriyle görüşmek üzere Berlin'e gitmiştir. Buradaki toplantılarda Osmanlı Devleti'ndeki Yahudilerin durumu ve geleceği tartışılmıştır. Bu bağlamda, Yahudilerin bir çatı altında toplanacağı Osmanlı-İsrail Birliği projesinin hayata geçirilmesine karar verilmiş ancak savaş sonrası ortaya çıkan realiteler, bu projenin yaşamasını imkânsız kılmıştır.

Yahudi çevrelerle yapılan görüşmelerde dikkati çeken bir husus, İttihat ve Terakki'nin, parçalanma tehlikesi ile baş başa kalan Osmanlı Devleti'nin bekası için, son ana kadar yürüttüğü samimi girişimleridir. Bu çalışmanın ortaya çıkardığı diğer bir önemli husus, İttihat ve Terakki'nin, savaş sonrası dönemde, Osmanlı toplumsal düzenini barışçıl yollarla sağlamaya yönelik kapsamlı siyasi projelere sahip olduğudur.

Bu çalışmanın temel kaynakları Alman Dışişleri Arşivi belgeleridir. Alman Dışişleri çalışanlarınca kaleme alınan raporlar, I. Dünya Savaşı sırasında Siyonist çevrelerin sıkça gündeme getirdiği Yahudi meselesine Osmanlı Devleti'nin yaklaşımını, Almanya penceresinden okumayı mümkün kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyonizm, İTC, I. Dünya Savaşı, Osmanlı, Osmanlı-İsrail Birliği, Filistin.

Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ahmet_asker78@yahoo.de

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 21.06.2016

DOI: 10.17550/aid.24879

Abstract

Some steps has been made by forcing Germany and by the initiative of Talat Pasha in order to gain the support of the sionist circles in the first world war. Talat Pasha commissioned one of the important names within the Committee of Union and Progress, Mr. Emanuel Karasu, a person of jewish origin, for making negotiations with the temperate sionist circles in Germany. Karasu went to Berlin in order to negotiate with the notable names of the Jewish community in Germany. The current situation and the future of the Jewish people in the Ottoman Empire were discussed in these unions. In this context, it was decided that an Ottoman-Israel Union in which the Jews in the Ottoman Empire were to be united had to be founded. However, the realities which appeared in the post-war era rendered this project impossible.

One thing which is to be noted in the negotiations with the jewish circles is the Committee of Union and Progress sincere effort to the last minute for the consolidation Ottoman Empire's power which was under the threat of disintegration. Another important result of this study is that the Committee of Union and Progress had a detailed and peaceful project for consolidating the Ottoman social order in the post-war period.

The main sources of this study are the archival documents of the German foreign ministry. The reports written by the German foreign ministry officials made possible to interpret the approach of the Ottoman Empire to the jewish problem which was frequently talked by the sionist circles throughout the World War I from the German perspective.

Keywords: *Siyonism, Union and Progress Party, World War I, Ottoman, Ottoman-Israel Union, Palastine.*

Giriş

I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında İTC (İttihat ve Terakki Cemiyeti) hükümeti seferberlik ilan etmiş ve savaş süresince yoğun güvenlik tedbirleri almıştır. Bu tedbirlerden birisi, savaş süresince Filistin bölgesinde Siyonist faaliyet yürüten kişi ve kurumların tasfiyesidir. Bu durumu engellemek amacıyla Siyonist çevreler, Amerika ve Avrupa'da yoğun bir lobi faaliyeti yürüterek İTC hükümetine siyasi baskı yapmışlardır. Almanya'daki Yahudi çevreler de, Alman hükümeti nezdinde lobi yapmışlar, böylece Siyonist unsurların Osmanlı topraklarından tasfiye politikasının, en azından yumuşatılmasını sağlamaya çalışmışlardır. Bu amaçla çeşitli kanallarla İTC hükümeti ile iletişime geçmişlerdir.

İTC hükümeti, Siyonistlerin İngiltere ile ittifak arayışlarına ve savaş ortamının gerginliğine rağmen, Osmanlıya açıktan açığa cephe almış Siyonistler ile Osmanlıya bağlı Yahudiler noktasında bir ayrım yapma yolunu seçmiştir. Bu doğrultuda Almanya'daki etkin Yahudi çevrelerle görüşmeler başlatılmıştır. Savaş sırasında, bir yandan Cemal Paşa'nın Filistin'de Siyonist unsurlara karşı yürüttüğü mücadele bütün hızıyla devam ederken, diğer yandan İTC hükümeti, Amerikan büyükelçiliğinin ve müttefik devlet Almanya'nın telkinlerini dikkate alarak, ipleri tamamen koparmamak adına, Yahudi çevrelerle dengeli bir siyaset takip etmeye çalışmıştır. İTC, Almanya'ya, etkin Yahudi çevrelerle görüşmek üzere bir heyet göndermiş, Siyonistleri İngilizlerin safından Almanya ve Osmanlı saflarına çekmek için uzlaşma yolları aramıştır. Bu çerçevede Osmanlı-İsrail Birliği projesini hayata geçirmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada savaş sırasında İTC hükümetinin Siyonistleri, Osmanlı devletine cephe almaktan vazgeçirmek için Almanya'da yürütülen görüşmeler ve bu görüşmelerde sunulan teklifler incelenmiştir.

Siyonistlerin Tasfiyesi ve Tepkiler

İtilaf Devletleri yanlısı Siyonist çevreler, savaş süresince Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti için çalışmışlar, bu uğurda İtilaf Devletlerine maddi, siyasi ve hatta küçük de olsa askeri destek sunmuşlardır. Buna karşı savaş öncesi ve süresince İTC hükümeti, Siyonistlerin Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurma hedeflerini engellemeye yönelik politikalar takip etmişlerdir. İTC hükümetinin Filistin'de Yahudi poli-

tikasını hedefleri önünde bir engel olarak gören Siyonistler ve onların yereldeki destekçileri, savaş süresince Mısır ve Filistin’de İngiltere’ye istihbarat sağlamışlar ve savaşın sonlarına doğru Osmanlı ordusuna karşı fiilen savaşa katılmışlardır.¹

Bölgede görevli 4. Ordu Kumandanı Cemal Paşa, Siyonistlerin İngiltere’nin himayesinde Filistin’de bir Yahudi devleti kurmak istediklerinin farkındadır.² Bu çerçevede, 8 Ocak 1915’te, bölgede faaliyet gösteren, aralarında Yellin, Antebi, Bugrachof ve Grasowsky’nin de bulunduğu Siyonist partinin 12 üyesini barış karşıtı ilan etmiş³ ve ayrılıkçı faaliyetleri bulunanların derhal sınır dışı edileceğini bildirmiştir.⁴ Ayrıca Filistin’deki Yahudi kolonizasyonunun mimarlarından Dr. Arthur Ruppın de Cemal Paşa tarafından Yahudi kolonizasyonu ve okullarıyla ilgili faaliyetlerine bir an önce son vermesi hususunda uyarılmıştır. Yafa komutanı Hasan Bey de başta Dr. Thon olmak üzere Siyonist faaliyet yürüten Yahudilere benzer uyarıları yapmıştır.⁵ Sonraki süreçte, bölgede sıkı güvenlik tedbirlerine başvurmuş, Siyonist faaliyet yürüten ve casusluk yapan Yahudileri Filistin’den uzaklaştırmıştır.⁶

Siyonistler, Cemal Paşa’nın aldığı tedbirler karşısında, Batı kamuoyunu harekete geçirmeye çalışmışlar, ittifak ve itilaf devletlerinin hükümetlerini İTC üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanma yoluna gitmişlerdir.⁷ Siyonist örgütler, Amerika ve Avrupa basınında *Juden-Massacres* (Yahudi katliamı) başlıklarıyla haberler yayınlanmasını

1 Şükrü Mahmut Nedim, *Filistin Savaşı (1914 -1918)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995, s. 41, 74, 87, 113, 142.

2 Cemal Paşa, *Hatırat 1913-1922*, (Yayına hazırlayan: Dr. Ahmet Zeki İzgöer), Nehir Yayınları, İstanbul, 2006, s. 295.

3 Dr. James Simon’a Mektup, “Herrn Dr. James Simon. Vorsitzender des Hilfsvereins der Deutschen Juden”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 392, Jerusalem, 20.01.1915.

4 Ömer Osman Umar, “Osmanlı döneminde Yahudiler’in Filistin’e yerleşme faaliyetleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ, 2002, s. 432.

5 R. Hirtheim(?), “im Bedarfsfalle fuer die juedische Bevoelkerung in Palästina und fuer die von der zionistischen Organisation dort geschaffenen Institutionen nach Möglichkeit schuetzend einzutreten”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 392, Konstantinopel, den 22 Dezember 1915.

6 Falih Rıfkı Atay, *Zeytindağı*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, s. 75.

7 Atay, 74-75.

sağlamış, özellikle Cemal Paşa'ya karşı cephe alarak onu Yahudileri katletmekle suçlamışlardır.⁸ Bu tarz haberlerin batı basınında yer alması üzerine Cemal Paşa Siyonist liderleri bir kez daha toplamış ve söz konusu karalayıcı haberlere son verilmemesinin, Yahudiler için daha kötü sonuçlar doğuracağını söylemiştir.⁹

Uluslararası Siyonist çevreler Cemal Paşa'nın bölgedeki Yahudilere karşı katı tutumundan ürkmüşler ve çeşitli kanallarla ona nüfuz etmeye çalışmışlardır. Hatta söz konusu politikalarından dolayı Cemal Paşa, kimi çevrelerce Yahudi düşmanı olarak değerlendirilmiştir. Bölgede görev yapan bir Alman subayı Cemal Paşa'yı büyük bir antisemitist olduğunu ifade etmiştir.¹⁰ Cemal Paşa'nın 1917'de Almanya'ya gerçekleştirdiği bir ziyaretinde, Yahudi ileri gelenleri onunla görüşme fırsatı bulmuşlar ve Filistin'de Yahudilere iyi davranması için ricacı olmuşlardır. Cemal Paşa ise Yahudilere iyi davranıldığı, ancak Yahudilerin İngiltere taraftarı olup, Osmanlı Devleti aleyhine çalıştıkları cevabını vermiştir.¹¹

Talat Paşa ile Yahudi Meselesi Üzerine Bir Röportaj

Filistin'de Yahudilerin maruz kaldığı sıkıntıların azaltılması için İTC hükümetine uluslararası düzeyde bir baskı söz konusudur. En etkili baskı müttefik Almanya'dan gelmektedir. Alman Büyükelçisi Graf von Bernstorff'un tavsiyesi üzerine Talat Paşa, Yahudi gazeteci Dr. Julius Becker ile Yahudi meselesi üzerine bir röportaj yapmayı kabul etmiştir. Gazeteci Becker, 1917 Aralık ayında gerçekleşen röportajda Talat

8 Yabancı kamuoyunda Yahudi düşmanı olarak resmedilmesine rağmen Cemal Paşa, Suriye'deki iase meselesinde Kudüs'teki yoksul Yahudiler için büyük çaba harcamıştı. Nevzat Artuç, *Ahmed Cemal Paşa (1872-1922) askeri ve siyasi hayatı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta 2005, 260.

9 Atay, 75.

10 Franz Carl Enders, *Türkiye ve Türkler. Bir Alman subayın Türkiye notları 1878-1918*, çev. Güray Beken, Dharma Yayınları, İstanbul, 2006, s. 171.

11 Siyonist liderler bu iddia karşısında, Yahudilerin İngiltere değil, Almanya taraftarı olduklarını dile getirmişlerdir. Umar, s. 432. Cemal Paşa'nın Almanya gezisi ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. Celalettin Yavuz, "Cemal Paşa'nın Almanya gezisi. Bir davetin perde arkası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, 1997, s. 335-346.

Paşa'ya ilk olarak, 1917'de yayınlanan *Balfour Deklarasyonu* hakkında ne düşündüğünü sormuştur. Talat Paşa, Yahudilere verilen bu sözün bir İngiliz şakası olduğunu, aynı sözün Şerif Hüseyin'e de verildiğini söylemiştir. Bunun üzerine Becker, Filistin'de Yahudilere yönelik baskısının sebeplerini sorunca, Talat Paşa, özellikle Yahudilere yönelik bir baskının söz konusu olmadığını, Yahudilerin Osmanlı Devleti'nin bütün vatandaşlarının maruz kaldığı uygulamalarla karşılaştığını söylemiştir. Konuşmasının devamında Filistin'de yaşanan savaşa ve ortak acılara dikkat çekmiş, başta Rusya kökenliler olmak üzere çoğu yabancı uyruklu Yahudi'nin Osmanlı vatandaşlığına geçmek ve yeni yasalara uyum göstermek istemedikleri için vatandaşı oldukları devletlerin konsolosluklarını devreye sokarak yaygara çıkardıklarını ifade etmiştir.¹² Zira Osmanlı coğrafyasında yaşayan düşman bir devletin uyruğuna sahip Yahudiler, kapitülasyonların kaldırılması sonrasında hukuki açıdan zor bir duruma düşmüştür. Hükümet ise, bu durumdaki Yahudilerin güvenlik tedbirleri nedeniyle sınır dışı edilerek mağdur duruma düşmelerinin önüne geçmek için, bürokratik bir engele takılmadan, süratle Osmanlı vatandaşlığına geçme hakkı tanımıştır.¹³

Talat Paşa, bu durumu gazeteciye anlatmış, yabancı ülke vatandaşlarının eskiden sahip oldukları ayrıcalıklara, kapitülasyonların kaldırılması ile son verildiğini, dolayısıyla yeni yasaların delinmesinin veya gevşetilmesinin söz konusu olamayacağını hatırlatmıştır. Talat Paşa, Filistin'de bulunan yabancı uyruklu Yahudilerin Osmanlı vatandaşlığına geçmeleriyle, tahkikata uğramaktan ve sınır dışı edilmekten kurtulacaklarını, Osmanlı vatandaşlarına tanınan haklara sahip olacaklarını kaydetmiştir. Böylece düşman bir ülke vatandaşı olarak değil, Osmanlı vatandaşı olarak, herhangi bir ayrıma uğramayacaklarını dile getirmiştir. Bunun üzerine Becker, Siyonistlerin Filistin'de rahat bir şekilde ticari faaliyet gösterebilmeleri için, onlara en azından serbest

12 "Dr. Julius Becker, "Interview mit Talaat Pascha", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

13 AAPA, *Juden in der Tuerkei und in Palästina*", Bericht von Dr. I. Straus (New York) an das Auswärtige Amt, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 392, April 1915. Savaş sırasında çıkarılan bir yasa ile düşman ülke vatandaşlığına sahip oldukları için Filistin'den sınır dışı edilen Yahudilere, bürokratik bir engele takılmadan hızlıca Osmanlı vatandaşlığına geçiş hakkı tanınmıştır. Burada Talat Paşa bu yasaya atıf yapmaktadır.

dolaşım hakkının tanınmasının mümkün olup olmadığını sormuştur. Talat Paşa, İTC hükümetinin Filistin'de Yahudilerin ekonomik gelişmelerine hiçbir zaman engel olmadığını, hatta Filistin'deki Yahudi kolonilerini korumak adına önlemler aldığını açıklamış, serbest dolaşım hakkı gibi ayrıcalıkların tanınmasının mümkün olamayacağını, bu durumun binlerce Yahudi'nin Filistin'e kontrolsüz geçişine kapı açacağını belirtmiştir. Talat Paşa, Yahudilere yönelik olumlu yaklaşımı, örneklerle açıklamıştır. Buna göre, Yahudilerce imar edilen şehir ve kasabalarda Yahudilerin, dinsel ve kültürel gelişmelerine hiçbir engel çıkarılmadığını, diledikleri gibi okul açabildiklerini, okullarında İbranice eğitim verebildiklerini kaydetmiş, Yahudilerin dünyanın başka hiçbir ülkesinde bu kadar rahat davranabildiklerine ihtimal vermediğini eklemiştir. Becker, Talat Paşa'ya Balfour bildirgesini hatırlatarak, Yahudilere Filistin'de otonom bir idare imkânı tanınmasının mümkün olup olmadığını sorunca Talat Paşa net bir cevap vermiştir:

O halde en başta ifade ettiklerimi tekrar etmek zorundayım. Yahudilere herhangi bir ayrıcalık tanımamız mümkün değildir. Onlar sadece diğer vatandaşlarımıza tanınan mevcut hakların aynısından faydalanabilirler. Fakat şu andaki yasalarımız zaten cemaatlere kendi yönetimleri noktasında oldukça geniş haklar tanımaktadır ve meclise henüz yeni gelen bir yasa taslağı ile bu hakların daha da genişletilmesini amaçlıyoruz.¹⁴

Talat Paşa, söz konusu yasa tasarısının parlamentoda kabulünden sonra, yerel cemaatler ve vilayetlerin o güne kadar sahip olunandan daha bağımsız bir yapıya kavuşacaklarını, bu çerçevede Yahudilerin de Filistin'de arzu ettikleri gibi daha özgür bir idari statüye sahip olacaklarını ifade etmiştir. Bu açıklama üzerine Becker, şaşırmış olacak ki, soruyu tekrar etme gereği duymuştur:

O halde; Yahudilerin Filistin'de, yasada öngörüldüğü gibi kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olacaklarını söyleyebilir miyiz?¹⁵

14 "Dr. Julius Becker, "Interview mit Talaat Pascha", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

15 Dr. Julius Becker, "Interview mit Talaat Pascha", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394,

Bu soru karşısında Talat Bey yasa taslağının içeriği ile ilgili daha ayrıntılı bilgi vermiştir. Buna göre yeni yasanın, kabul edilerek uygulanmaya başlamasından sonra, Yahudiler de dâhil olmak üzere, 5.000'in üzerinde bir nüfusa sahip olan bütün cemaatlerin özerk bir yönetim hakkı kazanacağını belirtmiştir.¹⁶

Batılı bir gazeteciye verilen bu röportaj, uzun süredir Siyonistlerce manipüle edilen Batı kamuoyuna, Yahudi meselesine başka bir pencereden bakma imkânı sunması açısından oldukça önemlidir. Talat Paşa, Yahudilere değil, ayrılıkçı Siyonist faaliyetlere karşı olunduğunu ikna edici bir dille ifade etmiştir. Özellikle yabancı uyruklu Yahudilere, Osmanlı vatandaşlığına geçiş hakkının verilmesi, İTC hükümetinin Yahudilere yönelik kötü bir niyeti olmadığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Talat Paşa, gazeteciye Osmanlı'daki Yahudiler'in durumunu dünyanın diğer ülkelerindeki Yahudilerle karşılaştırmaya davet etmiştir. Yaşanan sıkıntıların Yahudilere özel olmadığını, savaş halinde olan Osmanlı Devleti'nde yaşayan herkesin zor şartlar altında olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca, egemen bir devlette olması gerektiği gibi, Yahudiler dâhil, hiçbir unsura ayrıcalık tanınamayacağını vurgulamıştır. Talat Paşa, bu açıklamalarının yanı sıra, idari yapılanmada ön görülen reformlarla, bütün unsurların eşit olduğu, iç barışın tesis edildiği toplumsal bir yapı kurmayı hedeflediklerini dile getirmekle, geleceğe dair umut vermiştir.

Yahudilere Birlik Çağrısı: Berlin'de Bir Kahvaltı

İTC hükümeti, İngilizlerin Balfour bildirgesinden sonra Yahudilerin endişelerinin giderilmesi ve Siyonist teşkilatların Osmanlı lehine kazanılması için girişimlerde bulunmuştur. Görüşmeleri yürütmek üzere seçilen kişi, kendisi de bir Yahudi olan ve Talat Paşa ile tanışıklıkları İTC'nin kuruluşuna dayanan Emmanuel Carasso (Karasu)'dur. II. Abdülhamid'in devrilmesinde önemli bir rol oynayan Karasu, bu sefer İTC hükümeti ile Siyonistler arasında bir köprü vazifesi göreceklerdir. Talat Bey'in basına verdiği röportajdan yaklaşık bir ay sonra (24

Konstantinopol, im Dezember 1917.

16 Dr. Julius Becker, "Interview mit Talaat Pascha", *Konstantinopol-Ankara*, nr. 394, Konstantinopol, im Dezember 1917.

Ocak 1918), Almanya'daki Yahudi cemaatinin ileri gelenleri ve bazı Siyonist önderler, Berlin'de, Kaiserhof otelinde, *Hilfsverein*'in kurucularından Dr. Paul Nathan'ın davetiyle bir kahvaltıda buluşmuşlardır. Toplanma amaçları Osmanlı Devleti'nin Yahudilerle ilgili politikalarını ve gelinen son durumu tartışmaktır. Kahvaltıda Karasu da hazır bulunmuştur. Talat Paşa, Siyonistlerin çokça dile getirdiği, Yahudilerin akıbetine yönelik derin kuşkuvarın giderilmesi ve ortak bir yolda uzlaşılması için Emmanuel Karasu'ya tam yetki vermiştir. Toplantının diğer katılımcıları, Eugen Landau, Geheimrat Tiemendorfer, Dr. Bernhard Cahn, Müdür Mankiewitz, Dr. Hantke, Dr. Klee, Lichtheim, Dr. Heymann, Berlin'de kurulan cihat ofisinin müdürü Profesör Max von Oppenheimer, Profesör Sobernheim, Geheimrat Israel, Profesör Ludwig Stein, Kommerzienrat Gerson Simon, Geheimrat Fuchs, Justizrat Plonsker, Kommerzienrat Eisner'dir. Karasu toplantının başlangıcında, Talat Paşa'nın bütün Yahudi ve Siyonist organizasyonlara samimi selamlarını iletmiş, İTC'nin *Osmanlı-İsrail Birliği* projesinden bahsetmiştir. Söz konusu projede, bütün Yahudi-Siyonist organizasyonların tek çatı altında birleştirilmesi öngörülmektedir. İTC hükümeti, bütün Yahudi ve Siyonist organizasyonları temsilen oluşturulacak bu birliğin, Türkiye'de bir *Yahudi Merkezi* açmasına imkân tanıyacaktır.¹⁷

Karasu, ertesi gün, Yahudi önderlerin hazır bulunduğu bir kahvaltıya daha davet edilmiştir. 25 Ocak'taki bu kahvaltıda Profesör Warburg, Dr. Klee, Dr. Hantke, Lichtheim ve Dr. Heymann hazır bulunmuştur. Burada Karasu, Almanya kökenli Yahudi ve Siyonist organizasyonların çok sesliliğinden ve kimi Siyonist çevrelerin İngilizleri desteklemesinden dolayı Talat Paşa'nın duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Siyonistlerin bu hareket tarzının, Yahudilere karşı Türkiye'de derin bir güvensizlik yarattığını belirtmiştir. Bu durumdan dolayı Yahudilere karşı çok sert tedbirler alınmasının gündeme geldiğini, ancak Talat Paşa'nın araya girmesiyle, daha vahim sonuçlar doğurabilecek tedbirlerin engellendiğini ifade etmiştir. Karasu, toplantıda, Talat Paşa'nın iyi niyetine ve yapıcı tutumuna dikkat çekmiştir. Karasu, Ya-

17 Dr. Heymann, Lichtheim, "über das Frühstück am 23.1.1918 mittags 1 ½ Uhr im Hotel der Kaiserhof, Berlin, auf Einladug des Herrn Dr. Paul Nathan", *Konstantinopel-Ankara, nr. 394*, Berlin, den 25 Januar 1918.

hudi ve Siyonist örgütlerin bundan böyle ortak hareket etmelerini sağlayacak *Osmanlı-İsrail Birliği* projesinin hemen hayata geçirilmesinin gereğini vurgulamıştır. Karasu, bu projenin, öncelikle Almanya'daki Yahudi organizasyonlarının tek çatı altında toplanması suretiyle başlatılmasını salık vermiştir. Hemen sonrasında bu üst çatıya, müttefik devletler Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'daki Yahudi organizasyonların dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir sonraki aşamada ise, bütün bu organizasyonları temsilen İstanbul'da *Yahudi merkez komitesi* açılacaktır. Sofya, Budapeşte, Viyana ve Berlin Yahudi komiteleri, İstanbul'daki merkez komite ile ortak bir siyaset etrafında birleşerek İTC hükümeti tarafından Yahudi ulusunun tek sözcüsü sıfatıyla resmi muhatap kabul edilecektir. Böylece müttefik devlet Yahudileri, çok seslilikten kurtularak ortak bir program etrafında birleşmiş olacaklardır. Bu sayede, Yahudiler İTC hükümetine direkt ulaşabilen ayrıcalıklı bir konum elde edeceklerdir. Bu adımı, Yahudi din adamları ile tüccarların kendi aralarında kuracakları ruhani ve ticari meclislerin kuruluşu takip edecektir. Bütün birliklere, ticari, kültürel ve dini faaliyetlerinde ayrıcalıklar verilecek, Filistin'de kolonileşme süreçlerinde kolaylıklar sağlanacaktır. Karasu, bu bağlamda Yahudi okullarında, devlet denetimine bağlı olmak koşuluyla, eğitimin İbranice yapılmasına ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesine müsaade edileceğini ifade etmiştir.¹⁸

Görüşmeye katılan Siyonist liderler bu programa sıcak baktıklarını ve hatta onayladıklarını dile getirmişler, ancak İngiltere ve Amerika'daki Yahudilerin yüksek ve acil beklentilerine bir çözüm olmayacağına dikkat çekmişlerdir. Zira Filistin'de Siyonist unsurların tasfiyesi, Yahudi halkına da büyük sıkıntılar yaşatmaktadır. Karasu'dan bu endişelerini Talat Paşa ile paylaşmasını rica etmişlerdir. Karasu bunun üzerine hükümet nezdinde atılabilecek adımları hızlandıracağı ve elinden gelen her şeyi yapacağı sözünü vermiştir.¹⁹

18 Dr. Heymann, Lichheim, "über das Frühstück am 23.1.1918 mittags 1 ½ Uhr im Hotel der Kaiserhof, Berlin, auf Einladug des Herrn Dr. Paul Nathan", *Konstantinopel-Ankara, nr. 394*, Berlin, den 25 Januar 1918.

19 Dr. Heymann, Lichheim, "über das Frühstück am 23.1.1918 mittags 1 ½ Uhr im Hotel der Kaiserhof, Berlin, auf Einladug des Herrn Dr. Paul Nathan", *Konstantinopel-Ankara, nr. 394*, Berlin, den 25 Januar 1918.

Karasu, İstanbul dönüşünde verdiği sözün gereğini yapmıştır. Alman büyükelçi Bernstorff, Alman başbakanı Graf von Hertling'e gönderdiği 15 Temmuz 1918 tarihli mektubunda Karasu'nun; Berlin'de Siyonist-Alman Yahudi çevrelerle yapılan toplantılarda kararlaştırıldığı üzere, Filistin Komitesi'nin kurulmasına ve Yahudi meselesinin çözümüne yönelik hükümet düzeyinde çok önemli adımlar attığını rapor etmiştir. Bernstorff, İTC hükümetinin, Filistin ve Yahudiler ile ilgili attığı olumlu adımlar sayesinde 1918'de iyi bir noktaya geldiğini ifade etmiştir. Bunda kendisinin çabaları ve başta Karasu'nun desteğinin büyük rol oynadığını ifade ederek Karasu'nun hakkını teslim etmiştir.²⁰

Bernstorff'a göre Yahudileri bir çatı altında toplama girişiminin en önemli kazanımı, her kafadan bir ses çıkaran Yahudilerin tek bir program etrafında birleşmesidir:

Bu programla amaçlanan büyük öneme haiz bir sonuç, farklı yönlerde hareket eden Yahudilerin ortak bir program etrafında bir araya gelmeleridir.²¹

Bernstorff, Türklerin ve Arapların kaygılandıkları asıl meselelerin Siyonist hedefler olduğunun altını çizmiştir. Ona göre nihayetinde Siyonistler, Osmanlı hükümetinin tanıdığı haklarla yetinmeyecekler ve Yahudi halkı için bağımsız bir Yahudi devleti isteyeceklerdir. Bernstorff, bu sonucu ön görerek ortaya önemli bir soru atmaktadır:

Acaba bu insanlık için iyi mi, kötü mü olur? Üzerinde tartışılacak bir mesele.²²

Bernstorff, hükümetin Yahudilerin bütün taleplerine sıcak baktığını ve yeni açılımlar yapmak istediğini ancak Siyonistlere hiç güvenmediğini belirtmiştir. Zira Osmanlı'da yaşayan birçok Yahudi'nin aksine Siyonistlerin ayrılıkçı hedefler güttüğü aşikârdır. Osmanlı parlamentosundan Kudüs milletvekili Ruhu Bey bir konuşmasında, Siyonizm'in

20 Graf von Bernstorff, "Jüdische Palästina – Bestrebungen", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Pera, 20 Juli 1918.

21 Graf von Bernstorff, "Jüdische Palästina – Bestrebungen", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Pera, 20 Juli 1918.

22 Graf von Bernstorff, "Jüdische Palästina – Bestrebungen", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Pera, 20 Juli 1918.

Filistin, Irak ve Suriye coğrafyasında, başkenti Kudüs olan bir Yahudi devleti kurmak amacı taşıdığını, buna karşın birçok Yahudi'nin anti-Siyonist olduğunu ifade etmiştir.²³ Zira Çanakkale cephesinde İngiliz ordusunda Osmanlı ordusuna karşı savaştan Siyonist bir tabur olduğu halde, Türk komutanların emri altında savaştan Yahudilerin sayısı da az değildir.²⁴ Dolayısıyla bütün Yahudileri düşman ilan etmek mümkün değildir. İTC hükümeti de bu görüşü destekleyen bir politika benimseyecek ve ayrılıkçı Siyonistler ile Osmanlı Yahudilerini aynı şekilde değerlendirmemeye özen gösterecektir.

Savaşın son aylarında Yahudilerin talepleriyle ilgili adımlar atılmıştır. 1918 sonlarında, Yahudilerin Osmanlı ülkesindeki konumunu, Yahudi göçü ve kolonizasyon faaliyetlerini yeniden belirleyen 17 maddelik ayrıntılı bir taslak oluşturulmuştur.²⁵ İTC hükümeti taslağın hayata geçmesi için Yahudilere yönelik 3 maddeden ibaret bir yasal düzenleme yapacaktır. Buna göre; Osmanlı topraklarında yaşayan Osmanlı vatandaşı Yahudilere, yasa önünde eşit davranılacak, yabancı uyruklu Yahudilere de herhangi bir ayrımcılık uygulanmayacaktır. Bundan sonra Yahudilere yönelik uygulanan bütün baskılara bir an önce son verilecektir. Ayrıca Filistin, ayrı bir vilayet olacak, bu vilayetin başkenti Kudüs olacaktır. Vilayet sınırları; güneyde Mısır'dan kuzeyde Banias nehri ile bugün Lübnan sınırları içinde yer alan deniz kıyısındaki Sur kenti arasındaki çizgiye kadar uzanacaktır. Vilayetin doğu-batı sınırı ise Hicaz demir yolunun batısından Akdeniz'e kadar olan bölgeyi kapsayacaktır. Türkçe ve Arapçanın yanı sıra İbranice resmi dil olarak kabul edilecektir. Yahudilerin mahkemelerde İbranice savunma yapması için tercüman kullanmaları serbest olacaktır. Yahudi okullarında, derneklerinde, gazetelerinde ve diğer kurumlarında hiçbir engelle karşılaşmadan İbranice kullanılabilir.²⁶

23 Sabine Prätör, *Der arabische Faktor in der jungtürkischen Politik*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1993, s. 101.

24 Mete Tuncoku, "İsrail'in kuruluşuna varan gelişmeler içinde Çanakkale savaşlarının önemi", *Bellekten*, Sayı: 212, Cilt: 55, 1991, s. 107.

25 "Richtlinien für die Verhandlungen mit der Türkei", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, 12 Juni 1918.

26 "Richtlinien für die Verhandlungen mit der Türkei", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, 12 Juni 1918.

Savaşın sonlarına doğru İTC hükümeti ile Almanya'da temeli atılan Yahudi birliği arasındaki görüşmeler yoğunlaşmıştır. Talat Paşa, Yahudi birliği delegasyonu üyesi Leopold Perlmutter'ı Ağustos 1918'de kabulünde ona, alınan son kararlar hakkında bilgi vermiştir. Talat Paşa, konuğuna, farklı Yahudi delegasyonlarıyla bir süredir sürdürülen görüşmelerin olumlu sonuçlandığını ve yeni yasal düzenlemeler sayesinde Yahudilerin artık Filistin'de çektikleri sıkıntıların artık yaşanmayacağını, orada eşit ve hür yurttaşlar olarak varlıklarını devam ettirebileceklerini ve seyahat özgürlüğüne kavuşacaklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda Yahudilerin Filistin'de dini ve ulusal bir merkez oluşturma faaliyetlerine artık sempatiyle bakıldığını ve iyi organize edilmiş bir göç ile Filistin'de Yahudi kolonilerinin gelişmesine yönelik baskılara son verilerek, kolaylık sağlanacağını belirtmiştir. Bu sözler karşısında Perlmutter memnuniyetini dile getirmiş ve uzun süredir bölgedeki gelişmelere pür dikkat kesilmiş bütün Yahudilerin bu olumlu adımları heyecan ve mutlulukla karşılayacağını ifade etmiştir.²⁷

İTC hükümetinin yürüttüğü görüşmeler savaşın son anına kadar devam etmiş, ancak beklentileri karşılayacak düzeyde somut adımlar atılamadığı için söylenenler sözde kalmış, bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu durum ise görüşmelere katılan taraflar arasında hayal kırıklığına sebep olmuştur. Son olarak 1918 Ekim'inde İstanbul'da konuyla ilgili Yahudi kurumların davetli olduğu büyük bir toplantı organize edilmiştir. Almanya destekli önemli bir yardım kuruluşu olan *Hilfsverein der deutschen Juden* (Alman Yahudileri yardımlaşma derneği) yetkilileri büyükelçi Bernstorff'a, görüşmelerin artık bir fayda sağlayacağına inanmadıklarını, ancak Alman hükümetinin arzusu doğrultusunda toplantıya katılabileceklerini bildirmişlerdir.²⁸ Nitekim bekledikleri gibi, herhangi bir somut gelişme olmadığı kısa sürede fark edilmiştir. Warburg tarafından *Hilfsverein* ile Talat Paşa arasındaki görüşmenin içeriği ile ilgili Alman Dışişlerine gönderilen bir mektupta, öngörüldüğü üzere Talat Paşa'nın Siyonist hedeflere sempatiyle bakmadığı, hatta

27 Leopold Perlmutter, "S.E. Herrn Kaiserlich Deutschen Botschafter Graf Johann Bernstorff", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, 12 August 1918.

28 "Nach Mitteilung des Generalsekretärs des Hilfsvereins Deutscher Juden", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Berlin, den 5. September 1918.

Siyonistleri düşman bellediği, dolayısıyla ortak bir çözüm etrafında birleşmenin mümkün görünmediği belirtilmektedir. *Hilfsverein* yetkilileri, toplantılara katılmalarının kendilerine de bir fayda sağlamayacağı gerekçesiyle komisyondan çekilmişlerdir.²⁹

Savaş devam ederken söz konusu yasal düzenlemeler hayata geçememiştir. Çünkü Sina yarımadasından kuzeye doğru ilerleyen İngiliz orduları bütün bu görüşmeleri geçersiz kılacak bir zafer kazanmak üzeredir. İngiliz ordusu 17 Kasım'da Yafa'yı, 9 Aralık'ta da Kudüs'ü ele geçirecektir. Ayrıca Çanakkale cephesindeki Siyon Katır Birliği gibi İngiliz ordusunda görev yapan, Siyonistlerin oluşturduğu bir tabur dikkat çekicidir.³⁰ Yahudilerden müteşekkil bu tabur, savaş sonrasında Siyonistlerin Filistin'e yönelik taleplerinde ellerini güçlendiren bir faktör olacaktır.

Siyonistler ile uzlaşma politikası çerçevesinde, Talat Paşa'nın başlattığı görüşme trafiği, kimilerine göre geç kalmış olumlu ve yetersiz bir adımdır. Alman subayı Enders, bu olumlu yaklaşımın savaş öncesinde atılmamış olmasını, *gerçek kültürel değerleri tanımak için yeterli eğitimi olmayan Pantürkist çevrelerin öngörüsüzlüğü* olarak değerlendirmiştir:

Kudüs'te ve kıyı şehirlerinde Siyonist yerleşimleri, kuruluşları, okulları, kütüphaneleri, tiyatroları, konserleri, çocuk bahçelerini, hastaneleri vs. 'yi görenler, kudurmuş antisemitist duygularının şiddetinden kör olmamışlarsa, böyle ideal, fedakâr ve parlak kültürel çalışmalara saygı duymak zorundadırlar. Orada öyle temizlik, düzen, bakım ve kültür var ki, Türk hükümeti bütün bunların kedisinin katkısı olmaksızın yaratıldığına memnun olmalıdır ve memurları da öğrenmeleri için oraya göndermelidir. Ama böyle olmuyor. Teorileştirilmiş bir dogmaya saplanan, gerçek kültürel değerleri tanımak için yeterli eğitimi olmayan Pantürkist çevreler Siyonizm'e karşı düşmanlık

29 Warburg, "Kommissionstagun des Hilfsvereins Deutscher Juden in Konstantinopel", *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Pera, den 17 September 1918.

30 Martin Watts, *The Jewish Legion and the first World War*, Palgrave Macmillan, 2004.

beslediler ve savaş sırasında anlaşmalara aykırı olarak Siyonistlerin toprak sahibi olmamaları için baskı yaptılar. Bunlar; nüfuslandırılmış, kalkınmış ve zengin bir Filistin sayesinde devletin de büyük çıkar sağlayacağını görmüyor.³¹

Enders, Yahudilere yönelik olumlu yaklaşımı sergilemeye çalışan İTC hükümetinin, savaşın sonlarına doğru gittikçe sertleşen tutumu sebebiyle kendine zarar verdiğini düşünmektedir:

Hükümet, Yahudilere karşı tutumunda başlangıçta büyük beceri gösterdiyse de, görünüşe bakılırsa, sonradan Pan-türkist suyoluna girdi ve kendine çok zarar verdi.³²

Talat Paşa'nın savaşın sonlarında yaptığı açıklamalar, İTC hükümetinin savaş sonrasında, bütün Osmanlı vatandaşlarını kapsayacak, yerel unsurların güçlü olduğu bir yönetim modeli arayışına girdiğini ve bu model üzerinde ülkede kalıcı bir barış tesis etme niyetini ortaya koymaktadır. Ancak savaşın kaybedilmesi, bütün bu iyi niyetli çabaları sonuçsuz kılacaktır.

Sonuç

I. Dünya Savaşı'nda, Osmanlı ordusu bir yandan birçok cephede birden savaşmak durumunda kalmış, diğer yandan da İTC hükümeti, ayrılıkçı faaliyet yürüten kişi ve kurumları tasfiyeye çalışmıştır. Siyonist çevreler, savaş sırasında Filistin'de Yahudilere uygulanan siyasi baskı ve sürgün tedbirlerini konu ederek İTC hükümetine karşı uluslararası bir mücadele yürütmüşler, İtilaf Devletleri ile siyasi ve askeri iş birliğine girmişlerdir.

İTC hükümeti ise savaşın son anına kadar, etnik kökeni ve dini ne olursa olsun, bütün Osmanlı yurttaşlarının sadakatle devletlerine bağlı olmalarını beklemiştir. Bu beklentiyi karşılamayan Siyonist Yahudiler Osmanlı topraklarından uzaklaştırılmıştır. Ancak İTC hükümeti, müttefiki Almanya'nın baskısıyla, ılımlı sayılabilecek özellikle Al-

31 Enders, 167-168.

32 Enders, 171.

man Yahudileri ile bir uzlaşma arayışına girmiştir. Bu noktada Talat Paşa, savaş sırasında özellikle müttefik devletlerdeki Yahudiler ve görece ılımlı Siyonist çevrelerle Almanya'nın ev sahipliğinde gerçekleşen görüşmelerde sıcak ilişkiler kurmaya çalışılmıştır. Bu iş için, kendisi de Yahudi kökenli olan Emanuel Karasu'yu tercih etmiştir.

Görüşmelerin sonunda, ilk etapta, müttefik devletlerde yaşayan Yahudilerin meşru temsilini sağlayacak bir kurum olarak, *Osmanlı-İsrail Birliği*'nin temeli atılmıştır. İTC hükümeti, böylece yabancı ülkelerde bulunan, Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca tavır içindeki çok sayıdaki Siyonist kuruluşlara alternatif bir kurum aracılığıyla Yahudilerle meşru bir zeminde diyalog kurmayı amaçlamıştır. Böylece *Osmanlı-İsrail Birliği* çatısı altında toplanan Yahudiler, beklenti ve taleplerini dış ülke misyonlarına değil, direkt Osmanlı hükümetlerine iletebileceklerdir.

Görüşmelerde öne çıkan diğer bir husus, İTC hükümetinin Osmanlı idari sisteminde ön gördüğü yapısal reformdur. Söz konusu reform ile sadece Yahudilerin değil, içinde farklı etnik ve dinsel grupları barındıran Osmanlı toplumunun bütün unsurlarının, eşit yurttaşlık bağıyla kucaklanacağı bir idari yapılanma ön görülmüştür. Böylece Filistin'de Yahudilerin kendi inançlarını özgürce yaşayabilecekleri, kültürlerini geliştirebilecekleri bir ortam oluşacaktır.

Talat Paşa'nın hassasiyetle üzerinde durduğu husus, Yahudiler dâhil hiçbir topluluğa, Lozan görüşmelerinde de ısrarla üzerinde durulduğu üzere, kapitülasyonlar dönemindeki gibi ayrıcalıklı bir konumun asla tanınmayacağıdır. Ancak herkes Osmanlı vatandaşı olarak eşit haklara sahip olacaktır. Dolayısıyla ayrılıkçı hedefler besleyen Siyonist unsurların tasfiyesi politikasından da geri adım atılmayacağı ortaya çıkmıştır.

Görüşmelerde dile getirilen bu projeler, Yahudilere Osmanlı devletinde güvenli bir gelecek vadetmiştir. İTC hükümeti, bu uzlaşma çabasıyla, bir ihtimal, açıktan açığa Osmanlı Devleti'ne düşmanlık besleyen Siyonistleri kazanabileceğini umut etmiş olabilir. Ancak görüşmelerde Emanuel Karasu'nun ve Talat Paşa'nın dile getirdiği projeler, nihayetinde Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmak isteyen

Siyonistlerin beklentilerini karşılamaktan çok uzaktır. İTC hükümetinin uzlaşma girişimleri, Siyonist çevrelerce savaş kaybetmek üzere olan bir hükümetin politik bir adımı gibi görülmüştür.

Sonuçta Siyonist çevreler İTC hükümetinin uzlaşma çabasına olumlu cevap vermek yerine, başta İngiltere olmak üzere Osmanlı Devleti ile savaşan devletlerin tarafında yer alarak son ana kadar Osmanlı ordusunun savaş kaybetmesine yönelik umut beslenmişlerdir. Hatta Osmanlı ordusuna karşı savaşmak üzere İngiliz ordusunda Yahudi birlikleri oluşturulmasına ön ayak olmuşlardır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin savaşta mağlup olmasından sonra, Siyonistler İngiliz mandaterliğindeki Filistin'de bağımsız bir Yahudi Devleti projelerini hayata geçirmek için daha uygun bir zemin bulmuşlardır.

Kaynakça

Auswärtiges Amt Politisches Archiv

AAPA, “Nach Mitteilung des Generalsekretärs des Hilfsvereins Deutscher Juden”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Berlin, den 5. September 1918.

AAPA, “Richtlinien für die Verhandlungen mit der Türkei”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, 12 Juni 1918.

AAPA, Dr. Heymann, Lichheim, “über das Frühstück am 23.1.1918 mittags 1 ½ Uhr im Hotel der Kaiserhof, Berlin, auf Einladung des Herrn Dr. Paul Nathan”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Berlin, den 25 Januar 1918.

AAPA, Dr. James Simon’a Mektup, “Herrn Dr. James Simon. Vorsitzender des Hilfsvereins der Deutschen Juden”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 392, Jerusalem, 20.01.1915.

AAPA, Dr. Julius Becker, “Interview mit Talaat Pascha”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

AAPA, Graf von Bernstorff, “Jüdische Palästina – Bestrebungen”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Pera, 20 Juli 1918.

AAPA, Juden in der Tuerkei und in Palästina”, Bericht von Dr. I. Straus (New York) an das Auswärtige Amt, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 392, April 1915.

AAPA, Leopold Perlmutter, “S.E. Herrn Kaiserlich Deutschen Botschafter Graf Johann Bernstorff”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, 12 August 1918.

AAPA, R. Hirhtheim(?), “im Bedarfsfalle fuer die juedische Bevoelkerung in Palästina und fuer die von der zionistischen Organisation dort geschaffenen Institutionen nach Moeglichkeit schuetzend einzutreten”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 392, Konstantinopel, den 22 Dezember 1915.

AAPA, Warburg, “Kommissionstagun des Hilfsvereins Deutscher Juden in Konstantinopel”, *Konstantinopel-Ankara*, nr. 394, Pera, den 17 September 1918.

Kitaplar-Makaleler

Artuç, Nevzat. *Ahmed Cemal Paşa (1872-1922) Askeri ve Siyasi Ha-*

- yadı. Basılmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta 2005.
- Atay, Falih Rıfki. *Zeytinadağı*. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2012.
- Cemal Paşa. *Hatırat 1913-1922*, Yay. Haz. Dr. Ahmet Zeki İzgöer. İstanbul: Nehir Yayınları, 2006.
- Enders, Franz Carl. *Türkiye ve Türkler: Bir Alman Subayın Türkiye Notları 1878-1918*. Çev. Güray Beken. İstanbul: Dharma Yayınları, 2006.
- Nedim, Şükrü Mahmut. *Filistin Savaşı (1914 -1918)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995.
- Prätor, Sabine. *Der Arabische Faktor in der jungtürkischen Politik*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1993.
- Tuncoku, Mete. "İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanak-kale Savaşlarının Önemi." *Belleten*, 212, 55 (1991): 101-108.
- Umar, Ömer Osman. "Osmanlı Döneminde Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 2 (2002): 421-438.
- Yavuz, Celalettin. "Cemal Paşa'nın Almanya Gezisi: Bir Davetin Perde Arkası." *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 5, 19 (1997)
- Watts, Martin. *The Jewish Legion and the First World War*. Palgrave Macmillan, 2004.